

Олена Іванівна Кравченко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри державної служби, адміністрування та управління,
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Україна

МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті запропоновано модель стратегічного розвитку університету, практичне використання якої сприяє підвищенню показників університетської діяльності. Метою статті є обґрунтування структури та змісту моделі стратегічного розвитку університету. Зосереджено увагу на основних поняттях дослідження. У межах статті визначено основні управлінські процеси моделювання стратегічного розвитку університету, які слугують платформою для розроблення моделі зазначеного процесу. Визначено основні блоки та компоненти моделі стратегічного розвитку університету, розкрито їх сутнісні характеристики.

Ключові слова: модель, моделювання, стратегічний розвиток, університет, компонент.

Концептуальною парадигмою удосконалення діяльності сучасних університетів є орієнтація на стратегічний розвиток навчального закладу. Моделювання стратегічного розвитку університету дозволяє досліджувати динаміку розвитку університету, визначати тенденції, що його зумовлюють, прогнозувати майбутнє в довгостроковій перспективі. Модель стратегічного розвитку університету спрощує реальну ситуацію, чим дозволяє керівникам навчальних закладів зрозуміти й подолати проблеми, які перешкоджають успішному розвитку університету. Моделювання стратегічного розвитку університету займає важливе місце в практиці управління вищим навчальним закладом. Відповідне дослідження актуальне для вітчизняних вишів в умовах глобалізаційних викликів та реформування сучасної освіти, загострення міжуніверситетської конкуренції всередині країни та за її межами. Нерозробленість моделей стратегічного розвитку університету негативно впливає на конкурентоспроможність вітчизняних університетів на світовому ринку освітніх послуг.

Для цілісного вивчення проблеми моделювання стратегічного розвитку університету використовувався широкий комплекс наукових праць, до якого входять роботи, присвячені моделюванню в наукових дослідженнях, праці з розвитку вищих навчальних закладів, зі стратегічного управління в освіті, з моделювання різних аспектів управлінської діяльності в навчальних закладах, а також фундаментальні здобутки з управління навчальним закладом.

Значущими для осмислення проблеми моделювання стратегічного розвитку університету є наукові праці, присвячені моделювання складних систем (М. Амосов, В. Афанасьєв, І. Бестужев-Лада, Б. Глінський, М. Ковальський, Ю. Кумоткін, І. Новік, В. Штоф та ін.).

Різні аспекти розвитку вищих навчальних закладів зустрічаються в дослідженнях Д. Бондаренка, А. Дмитрів, Т. Жижко, Є. Жильцова, Г. Лопушняк, А. Лялюк, М. Нікітіна, О. Олекс, О. Слюсаренко, В. Штуля та ін. Проблеми стратегічного розвитку навчального закладу

розглянуто в науковому доробку Є. Білого, П. Дудко, В. Дурденка, І. Кочарян, С. Натрошвілі, С. Салиги та ін. Моделювання в навчальних закладах розглядали Л. Капченко, А. Жукова, В. Пikelьна та ін. Питанню моделювання у вищих навчальних закладах присвячені праці Т. Боголіб, Д. Демидова, Ю. Козловського, Н. Жигонько, О. Мещанінова, С. Мічківського, Т. Огаренко, І. Палкіна, Г. Райко, С. Савченка, О. Усенко, О. Чередніченко, Ю. Шамаріна та ін. Незважаючи на істотний інтерес до стратегічного розвитку вищих навчальних закладів з боку науковців у галузі економіки, державного управління, педагогіки, управління навчальним закладом, проблема моделювання стратегічного розвитку університету є нерозв'язаною. Однак, зазначені праці є суттєвим надбанням та слугують платформою для розроблення моделі стратегічного розвитку університету.

Мета статті полягає в обґрунтуванні структури та змісту моделі стратегічного розвитку університету.

Уявлення про моделювання стратегічного розвитку університету охоплює розгляд термінологічних понять, аналіз особливостей розроблення моделей, окреслення основних управлінських процесів; визначення компонентів моделі стратегічного розвитку університету, ілюстрацію графічної схеми зазначеної моделі.

Необхідність застосування моделей пояснюється такими причинами: складністю реального світу, виробничої діяльності; наявністю багатфакторних залежностей у процесі розв'язання управлінських завдань; необхідністю експериментальної перевірки альтернативних управлінських рішень; доцільністю орієнтувати управління на майбутнє [6, с. 7].

Модель стратегічного розвитку університету відбиває особливості та відтворює характеристики досліджуваного об'єкта. Як зауважує О. Дахін: «модель – це штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює у простішому і огрубленому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і стосунки між

елементами цього об'єкта» [2, с.22]. Модель заміною неіснуючий об'єкт або такий об'єкт дослідження, який неможливо чи недоцільно залучати до експерименту та фактично є інформаційним зображенням об'єкта [5, с.177].

Сутність стратегічного розвитку університету нами розуміється як: концепція виживання в конкурентних умовах; формування уявлення майбутнього навчального закладу; формування певної позиції на ринку освітніх послуг та фіксації всіх станів університету до досягнення кінцевих результатів. Моделювання стратегічного розвитку університету є процес, при якому відбувається зв'язок теперішнього й минулого з позицій майбутнього; приймаються ефективні управлінські рішення щодо визначення стратегічних орієнтирів та забезпечення єдиних темпів розвитку всіх підсистем; посилюється конкурентоспроможність університету на освітньому ринку.

У процесі розроблення моделі стратегічного розвитку університету враховано найбільш значущі підходи до визначення структурних компонентів моделі. Багатоаспектність підходів до проблеми моделювання в освіті дозволяє всебічно обґрунтувати структуру та зміст моделі стратегічного розвитку університету. Моделювання стратегічного розвитку університету характеризується множинністю управлінських завдань. Ми згодні з І. Кочарян, що перш ніж говорити про удосконалення будь-якої системи управління, необхідно визначити множину задач управління, без розв'язання яких неможливо розраховувати на досягнення поставлених перед організацією, зокрема, закладом освіти, цілей [3].

Модель може бути вдалою за двох умов: а) якщо вона демонструє поведінку, подібне поведінці оригіналу, тобто вона виконує аналогічні функції; б) якщо на основі вивчення поведінки і структури цієї моделі можна виявити нові, невідомі досі особливості або властивості оригіналу, які не містяться в явному вигляді у вихідному фактичному матеріалі [7, с.101]. Широко відоме висловлювання В. Томпсона про побудову моделі як обов'язкової умові розуміння внутрішньої сутності досліджуваного явища [8 с.40].

Так, спочатку визначимо управлінські процеси, які характерні для моделювання стратегічного розвитку університету:

- створення робочої групи з розроблення стратегії розвитку університету;
- проведення діагностики зовнішнього та внутрішнього середовища;
- системний стратегічний аналіз ситуації;
- формулювання місії, дерева стратегічних цілей та системи стратегічних цільових пріоритетів університету;
- розробка стратегій підсистем університету;
- установлення повної системи стратегічних пріоритетів;
- формування цілісної програми дій на перспективу;

- узгодження цілісної програми дій на перспективу зі стейкхолдерами;
- розробка стратегії розвитку університету;
- розробка альтернативних стратегій розвитку;
- оприлюднення стратегії розвитку університету;
- розроблення системи мотивації щодо досягнення стратегічних цілей.

Розроблення моделі стратегічного розвитку університету розглядається нами як науковий метод дослідження, за допомогою якого відбувається проектування ефективного розвитку університету, визначаються способи отримання кінцевих результатів, виявляються умови систематичного удосконалення університетської діяльності. Модель стратегічного розвитку університету розуміємо як відкриту систему, яка враховує принципи, закономірності та наукові підходи до моделювання стратегічного розвитку університету, містить конкретні компоненти, розкриває зв'язки між ними, упорядковує послідовність управлінських процесів щодо стратегічного розвитку університету.

М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури запропонували процес створення моделі, його основними етапами є постановка завдання, побудова моделі, її перевірка, застосування й оновлення [4, с.207]. А також автори зауважують, що управлінські моделі не досконалі, оскільки їх ефективність знижується під впливом ряду потенційних проблем, серед яких найчастішими є неправильні вихідні передумови, обмежена інформація, страх користувачів, недоліки при використанні та помірні витрати [4, с.209]. Згідно з думкою Н. Гетьманцевої, одна з головних вимог до моделі – наявність певної спорідненості (відносин подібності) з оригіналом: фізичних характеристик, функцій, поведінки досліджуваного об'єкта, його структури тощо [1, с.110 - 111].

Вважаємо, що структура моделі має бути представлена у вигляді системи управлінських завдань. Зазначена система завдань містить такі компоненти: теоретико-методологічний, діагностичний, прогностичний, формувальний. Зазвичай моделювання стратегічного розвитку сучасних університетів здійснюється в умовах нестабільності конкурентного оточення, високого рівня динамічності економічних, соціальних та політичних процесів. Так, зазначені процеси свідчать про те, що система завдань не може являти однозначний вибір на тривалий період, тому необхідне врахування багатоваріантності можливого досягнення очікуваних результатів, так і багатоваріантності самих результатів. Все це впливає на структуру моделі, яка за таких обставин поділяється на постійний та змінний блок. Аналіз стратегічного розвитку вітчизняних та зарубіжних університетів свідчить про те, що найбільш ефективно стратегічний розвиток відбувається за наявності кількох варіантів можливих сценаріїв розвитку, що в свою чергу забезпечує безперервність процесу. Отже, до незмінного блоку відносимо теоретико-методологічний та діагностичний компоненти, до змінного блоку – прогностичний та формувальний компоненти. Такий

розподіл зумовлений представленням університету в минулому, теперішньому та майбутньому часі, при якому незмінний блок надає інформацію про університет «вчора» та «сьогодні», у той час як змінний блок надає інформацію яким університет

буде в майбутньому. Саме до змінного блоку ми віднесли формування університету в майбутньому, оскільки зміст цього блоку може змінюватися відповідно до сприятливих (або несприятливих) умов розвитку університету.

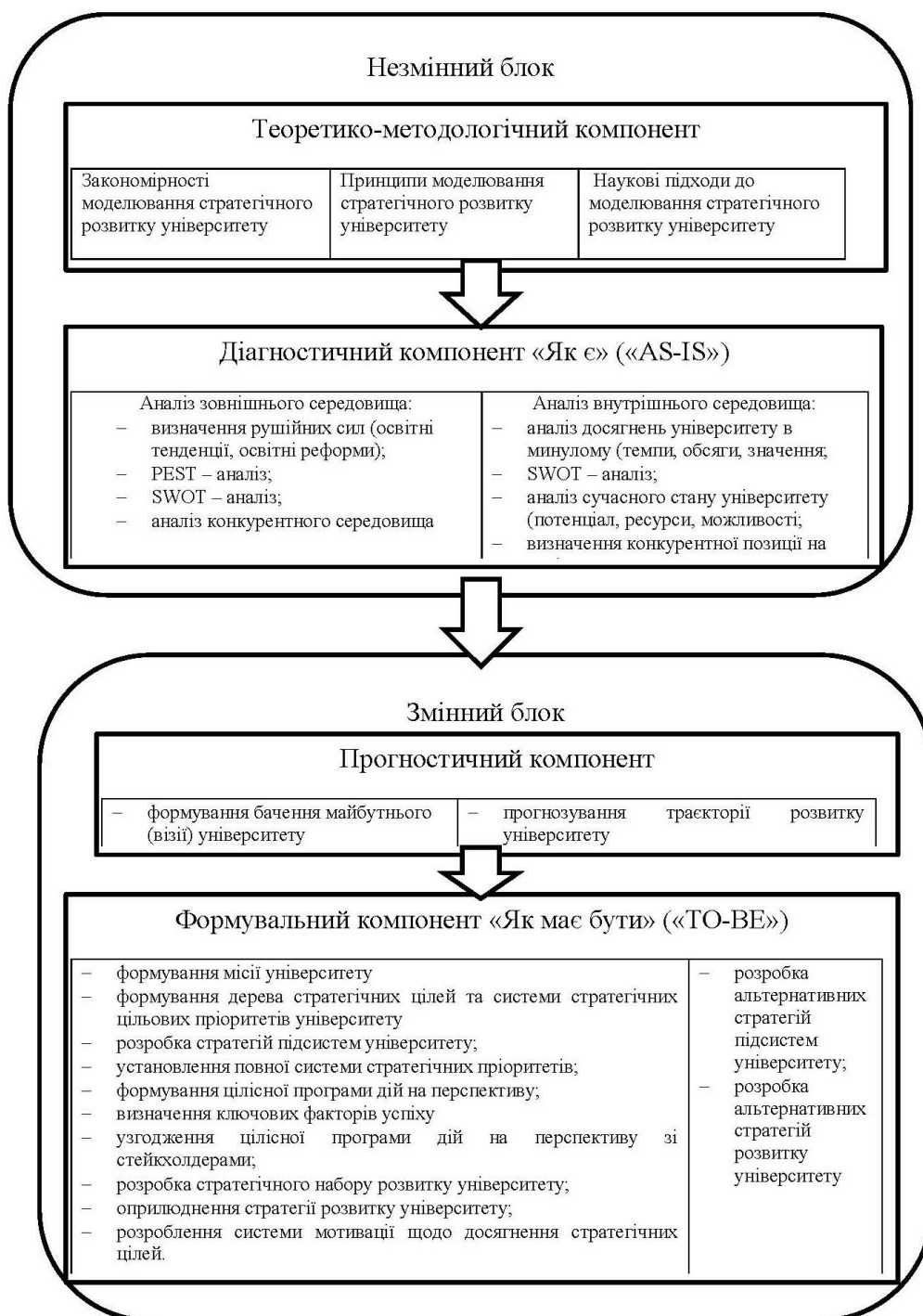

Рис. 1. Модель стратегічного розвитку університету

Теоретико-методологічний компонент містить:

- закономірності моделювання стратегічного розвитку університету: своєчасного реагування на виклики зовнішнього середовища; комплексного вивчення зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу університету; соціальної відповідальності перед суспільством;

обґрунтованості стратегічних цілей; гнучкого реагування на інформаційні потоки; цілеспрямованої управлінської діяльності з адаптації університету до його стратегічних цілей; наявності фахівців зі стратегічного менеджменту; залучення колективу університету

та стейкхолдерів до розроблення стратегії розвитку;

- принципи моделювання стратегічного розвитку університету: актуальності, комплексності, чіткої орієнтації місії університету, цілеспрямованості, гнучкості, адаптивності, професійної компетентності, колегіальності;
- наукові підходи до моделювання стратегічного розвитку університету: системний, синергетичний, комплексний.

Діагностичний компонент передбачає здійснення необхідного діагностування минулого й сучасного стану університету, виявлення потенціалу вищого навчального закладу, його можливих досягнень. Аналіз розвитку університету в минулому необхідний для виявлення позитивних та негативних моментів в діяльності університету. Такий аналіз допоможе уникнути прийняття невдалих стратегічних рішень та водночас дозволить окреслити найбільш суттєві зміни, які необхідні університету в майбутньому.

На цьому етапі важливе визначення рушійних сил в освітніх галузі, які є домінуючими, тобто мають найбільший вплив на розвиток освіти: зміни в освітніх тенденціях; зміни вимог споживачів щодо освітніх продуктів; технологічні зміни; зміни способів надання освітніх послуг (наприклад глобальна популяризація дистанційного навчання); розповсюдження інновацій; освітні реформи та вплив політики уряду; вплив споживачьких переваг; зміни освітніх цінностей; вплив непередбачених змін.

З метою підвищення конкурентної позиції університету необхідне здійснення аналізу конкурентного середовища. Аналіз конкурентного середовища передбачає: окреслення темпів зростання; визначення інтенсивності конкурентної боротьби між вищими навчальними закладами; виявлення загроз появи нових конкурентів; визначення ступеню впливу споживачів освітніх послуг; вивчення особливостей конкурентної позиції основних університетів-конкурентів; аналіз стратегій розвитку університетів-конкурентів; визначення ключових факторів успіху, які повинні забезпечити конкурентоспроможність університету; визначення перспектив та загальної привабливості розвитку навчального закладу з урахуванням потреб споживачів.

Для аналізу зовнішнього середовища використовуємо PEST-аналіз, SWOT-аналіз. До речі, використання SWOT-аналізу дозволить нам отримати необхідну інформацію для вивчення внутрішнього середовища університету. Внутрішнє середовище характеризується наявністю матеріальних та нематеріальних ресурсів, серед яких визначаються стратегічні ресурси. Це такі ресурси, які дозволяють досягати стратегічних цілей в заявлені терміни в стратегії розвитку університету. До характеристик стратегічних ресурсів належать такі: унікальність, неможливість заміщення, певна значущість у реалізації стратегії, неможливість імітації та ін. Саме стратегічні ресурси університету

створюють підґрунтя для формування конкурентних переваг навчального закладу.

Отже, на підставі комплексного аналізу формується стратегічна інформація університету, яка являє собою дані про стан зовнішнього та внутрішнього середовища, які аналітично оброблені та можуть бути використані в процесі формування та реалізації стратегії розвитку університету.

Прогностичний компонент передбачає виявлення принципів орієнтирів та подальше прогнозування траєкторії розвитку навчального закладу. На етапі прогнозування важливо сформулювати бачення майбутнього або візії університету. Також важливо урахувати думки викладачів, співробітників та студентів яким вони бажають бачити університет в майбутньому (можна скористатися методом Делфі та ін.).

Варто звернути увагу, що прогностичний компонент належить до змінного блоку, що свідчить про те, що бачення майбутнього може змінюватися для окремого університету як під впливом різних факторів зовнішнього середовища, так і під впливом виникнення непередбачених проблем у внутрішньому середовищі.

Одним з вирішальних компонентів моделі стратегічного розвитку університету є формувальний компонент, до якого належать основний комплекс управлінської діяльності з моделювання стратегічного розвитку університету як зазначено на рис.1. Формувальний компонент передбачає визначення суб'єктів та об'єктів управління, розроблення критеріїв оцінювання стратегічного розвитку, окреслення необхідних заходів щодо моделювання стратегічного розвитку університету, визначення методів отримання узгодженості думок учасників управлінського процесу, розроблення системи мотивації для досягнення стратегічних цілей. Звернемо увагу на те, що формувальний етап передбачає визначення ступеня корисності стратегічного розвитку університету та своєчасного розроблення альтернативних стратегій, що дозволяє більш значними темпами досягати поставлених цілей.

Отже модель стратегічного розвитку університету містить у собі забезпечення ряду взаємозв'язків, встановлення відповідності:

- між стратегічним розвитком університету, з одного боку, і досвідом, можливостями вищого навчального закладу, і його структурою, з іншого;
- між стратегічним розвитком університету й зовнішнім середовищем;
- між стратегічним розвитком університету і внутрішніми підтримуючими системами;
- між стратегічним розвитком університету і системою мотивації;
- між стратегічним розвитком університету і його корпоративною культурою.

Отже, моделювання стратегічного розвитку університету є складним багатоступінним процесом, на який впливає значна кількість факторів. У процесі моделювання здійснено декомпозицію управлінської діяльності, що надало змогу

визначити основні блоки та компоненти моделі. Так, модель стратегічного розвитку містить теоретико-методологічний, діагностичний, прогностичний та формувальний компоненти, які групуються за змінною та незмінною ознакою. Розкриття сутнісних характеристик компонентів моделі

стратегічного розвитку університету дозволяє зосередитися на важливих моментах управління вищим навчальним закладом та удосконалити його.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробленні технології моделювання стратегічного розвитку університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьманцева Н. Д. *Методологія наукових досліджень* : навч. посіб. для магістерських програм «Менеджмент корпорацій (АТ) та «Менеджмент малого бізнесу» / Н. Д. Гетьманцева – К.: КНЕУ, 2009 – 516 с.
2. Дахин А. Н. *Педагогическое моделирование* : монография / А. Н. Дахин. – Новосибирск : Изд-во НИПК и ПРО, 2005. – 230 с.
3. Кочарян І. С. *Економічна стратегія вищого навчального закладу за умов демографічної кризи* : дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Кочарян Інна Сергіївна - К., 2006. - 215 с
4. Мескон М. Х. *Основы менеджмента* : пер. с англ / Майкл Х. Мескон, Майкл Альберт, Франклин Хедоури. – 3-е изд. – М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007. – 672 с.
5. Стеченко Д. М. *Методологія наукових досліджень*: підручн. – 2-ге вид. перероб. і доп. / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир – К.: Знання, 2007. – 317 с.
6. *Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посіб.* / Лілія Мартинець – Донецьк, 2013 – 132 с.
7. Штофф В. А. *Введение в методологию научного познания: уч. пособ.* / В. А. Штофф — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1972. - 191 с.
8. Штофф В. А. *Моделирование и философия* / В. А. Штофф – М.: Л.: Наука, 1966 – 302 с.

Елена Ивановна Кравченко,

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры государственной службы, администрирования и управления,

Государственное учреждение «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»,

пл. Гоголя, 1, г. Старобельск, Украина

МОДЕЛЬ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТА

Актуальность данной статьи обусловлена необходимостью современных университетов ориентировать свою деятельность согласно четко определенным стратегическим целям, а также адаптироваться к переменам во внешней среде, регулярно отслеживать образовательные тенденции, инновации и т.д. Необходимость стратегического развития вызвана ростом конкуренции среди высших учебных заведений и сокращением спроса на образовательные услуги ввиду уменьшения численности учащихся. Целью статьи является обоснование структуры и содержания модели стратегического развития университета. Акцентируется внимание на основных понятиях исследования. Разработка модели стратегического развития университета рассматривается нами как научный метод исследования, при помощи которого происходит проектирование эффективного развития университета, определяются способы получения конечных результатов, определяются условия систематического совершенствования университетской деятельности. Под моделью стратегического развития университета мы понимаем открытую систему, которая учитывает принципы, закономерности и научные подходы к моделированию стратегического развития университета, содержит конкретные компоненты, раскрывает взаимосвязи между ними, упорядочивает последовательность управленческих процессов касательно стратегического развития университета. Предложенная модель стратегического развития университета способствует улучшению показателей университетской деятельности.

Как правило, моделирование стратегического развития современных университетов осуществляется в условиях нестабильности конкурентной среды, высокого уровня динамичности экономических, социальных и политических процессов. Эти процессы свидетельствуют о том, что система заданий, которая составляет основу модели стратегического развития, не может представлять собой однозначный выбор на длительный период, поэтому необходимо учитывать большое количество вариантов возможного достижения ожидаемых результатов и соответственно многовариантность самих результатов.

Структура модели представлена в виде системы управленческих заданий. Графическое изображение представленной модели отображает особенности исследуемого явления. Таким образом, моделирование стратегического развития является сложным многоэтапным процессом, на который влияет большое количество факторов. В процессе моделирования осуществлено декомпозицию управленческой деятельности, что позволило определить основные блоки и компоненты модели. Модель стратегического развития содержит теоретико-методологический, диагностический, прогностический и формирующий компоненты, которые группируются по изменяемому и неизменяемому признаку. В статье определены управленческие процессы, которые создают платформу для разработки модели стратегического развития университета. Раскрыты существенные характеристики компонентов модели стратегического развития,

которые позволяют сосредоточиться на наиболее важных момента управления учебным заведением и усовершенствовать его.

Ключевые слова: модель, моделирование, стратегическое развитие, университет, компонент.

Olena Ivanivna Kravchenko,

Ph.D. in Pedagogics,

Associate Professor at the Department of Civil Service, Administration and Management,

Taras Shevchenko National University of Luhansk,

1, Gogol Square, city of Starobil'sk, Ukraine

THE MODEL OF UNIVERSITY'S STRATEGIC DEVELOPMENT

The relevance of the article is stipulated by the need of modern universities to base their work on clearly defined strategic goals, to adapt to changes in the external environment, to regularly review the size, structure, programs and types of services provided. The need of the university's strategic development is caused by the increasing competition among institutions of higher education and a reduction in demand for educational services in view of reducing the number of students. The aim of the article is substantiation of the structure and contents of the model university's strategic development. The author focuses the attention on basic concepts of the investigation. The elaboration of the model university's strategic development is the scientific method of research which helps to project effective development of a university, to determine ways of reaching final outcomes, to determine the conditions for a systematic improvement of a university activity. The model of the university's strategic development is based on principles, laws and scientific approaches to the modelling of the university's strategic development. The model contains specific components which reveal the relationship between them, arrange the sequence of administrative processes of the university's strategic development. The model of the university's strategic development contributes to the improving performance of a university's activity. The structure of the model is represented in the form of a graphical representation which shows the features of the phenomenon under research.

The modelling of the strategic development of modern universities is carried out within the conditions of instability of a competitive environment, a high level of dynamism of economic, social and political processes. Thus, the modelling of strategic development is a complex multi-step process which is influenced by many factors. The decomposition of an administrative activity was implemented in the process of modelling, which enabled us to determine the basic building blocks and components of the model. The model of the strategic development includes theoretical-methodological, diagnostic, prognostic and forming components which are grouped according to variable and nkn-variable characteristics. The author has determined the main management processes which establish a platform for the development of the model of university's strategic development. Essential characteristics of the components the model of university's strategic development are revealed in the article.

Keywords: model, modelling, strategic development, university, component.

Подано до редакції: 1.11.2016 р.

Рекомендовано до друку: 20.11.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор О. А. Копусь